

ТЕОРЕТИКО – МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ СТРАХУВАННЯ В АПК

Розглянуто особливості функціонування та напрями удосконалення фінансово-економічного механізму страхування ресурсного потенціалу агропромислового комплексу.

У сучасних умовах особливість страхування ресурсного потенціалу АПК передбачає розвиток різних видів страхування, що належать до галузей страхування майна, відповідальності, життя, підприємницьких, фінансових та інших ризиків. В аграрній сфері механізм проведення страхування полягає в реалізації фінансово-економічних відносин, за яких страхувальник (юридична та фізична особа) через сплату грошового внеску (страхової премії) забезпечує собі чи третій особі в разі настання події, обумовленої договором або Законом України “Про страхування”, суму виплати страховиком, який приймає на себе певний обсяг відповідальності й для її забезпечення поповнює та ефективно розміщує резерви, здійснює превентивні заходи щодо зменшення ризику, в разі необхідності перестраховує частину останнього. Страхувальниками можуть бути підприємства АПК будь-якої форми власності чи сільські мешканці, при цьому враховується сезонність виробництва сільськогосподарської продукції, специфічність даної галузі.

Принципи побудови системи страхування ресурсного потенціалу АПК відрізняються для добровільних та обов’язкових видів страхування. Добровільне страхування діє як в силу Закону, так і на добровільних засадах і здійснюється на підставі договору між страхувальником і страховиком щодо об’єкту страхування та ризиків, які приймаються на страхування. Загальні умови й порядок проведення добровільного страхування визначаються правилами страхування, які розробляються страховиком. Конкретні умови страхування обумовлюються при укладанні договору.

Добровільне страхування має вибіркове охоплення, бо не всі потенційні страхувальники бажають приймати в ньому участь. Крім того, за умовами страхування діють обмеження для укладання договорів. Термін страхування завжди обмежений, початок і закінчення якого обумовлюються в договорі, оскільки страхове відшкодування (страхова сума) підлягають сплаті, якщо страховий випадок трапився в період дії договору страхування. Безперервність добровільного страхування можна забезпечити тільки шляхом повторного переукладання договору на новий термін. Договір добровільного страхування починає діяти тільки при сплаті разового або першого страхового внеску, якщо вони вносяться декілька разів. Розмір страхового забезпечення залежить від бажання страхувальника та умов проведення страхування.

Обов'язкове страхування здійснюється на підставі Закону України “Про страхування”, згідно з яким страховик зобов'язаний страхувати відповідні об'єкти (обов'язкові види страхування подані в ст. 7), а страхувальник – вносити належні страхові платежі, якщо страхувальник не сплатив належні страхові внески, вони відшкодовуються у судовому порядку. При цьому автоматично здійснюється безстрокове суцільне охоплення обов'язковим страхуванням вказаних в Законі об'єктів.

Процес сільськогосподарського виробництва являє собою органічну єдність і взаємодію людини та природи, при цьому він внутрішньо суперечливий. У зв'язку з недостатнім знанням закономірностей розвитку навколишнього середовища, останнє часто виступає як неконтрольована сила, що порушує нормальний процес виробництва і призводить до непередбачуваних наслідків. Це породжує необхідність прийняття економічних заходів, які дозволили б відновити постраждалі об'єкти, відшкодувати збитки, завдані підприємству, і завдяки цьому створити необхідні умови відновлення процесу виробництва. З огляду на те, чи готовий суб'єкт взяти на себе відповідальність за страхове відшкодування збитків потерпілим внаслідок настання небажаних подій, розрізняють страхові та нестрахові ризики. Відшкодування збитків за страховими ризиками бере на себе страховик з

можливою частковою відповідальністю страхувальника (пропорційна відповідальність, застосування франшизи тощо). Страхування дозволяє відшкодовувати збитки, завдані стихійними явищами, неправомірними діями третіх осіб, несприятливими економічними подіями, форс-мажорними обставинами, за рахунок створення страхового фонду та перерозподілу коштів учасників процесу страхування.

В умовах необхідності проведення заходів щодо покращання екологічної безпеки країни важливу роль грає страхування екологічних ризиків, яке передбачає відповідальність страховика за ризики, пов'язані з навколишнім середовищем та базується на нормах природоохоронного законодавства. Екологічне страхування дозволяє покрити збитки страхувальника, пов'язані з відшкодуванням третім особам тих втрат, які вони зазнали від забруднення навколишнього середовища у зв'язку з діяльністю страхувальника.

Отже, з'ясування сутності страхування ресурсного потенціалу АПК та прояв різноманітних ризиків в аграрній сфері зумовлюють необхідність удосконалення їх класифікації. Нами пропонується класифікація страхових ризиків ресурсного потенціалу АПК за критерієм об'єкта. При цьому ризики майнових ресурсів охоплюють можливість завдання збитку матеріальним ресурсам та нематеріальним активам підприємств аграрної сфери виробництва, майну сільських мешканців. Нами не розглядаються ризики спричинення шкоди нематеріальним активам (гудвілу, бренду, патентам, "ноу-хау", технічній, науково-практичній, інструктивній, проектній та іншій документації), бо вони не страхуються через неможливість точного визначення розміру завданого збитку.

Розглядаючи об'єкти майнового страхування в сільському господарстві, слід підкреслити, що на них істотно впливають несприятливі об'єктивні, незалежні від людини, природні та інші чинники. Оскільки відновлення обов'язкового страхування майна селянських (фермерських) господарств, орендарів, акціонерних та інших підприємств недержавної форми власності в нинішніх умовах здійснюється повільно, а для добровільного страхування вони

не мають достатніх коштів, бо страхові внески сплачуються тільки з прибутку, що залишається в розпорядженні після сплати податків, значна частина власності даних підприємств не застрахована.

З'ясування впливу ризиків в аграрній сфері та важливість ефективного механізму їх запобігання потребує розробки комплексної системи заходів зменшення спричинення можливої шкоди юридичним та фізичним особам в ринкових умовах господарювання.

Страхування матеріальних ресурсів передбачає страхування майна юридичних та фізичних осіб, зокрема: страхування майна від вогневих ризиків та ризиків стихійних явищ, сільськогосподарських культур та тварин, транспортних засобів, вантажів та багажу, земельних ресурсів як складової основних засобів та інші види [1,35]. Страховий захист трудових ресурсів полягає в проведенні страхування службових обов'язків при підвищеному ризику, від нещасних випадків, пенсій, а також індивідуального, колективного, медичного страхування тощо. Страхування фінансових ресурсів передбачає страхування ризику втрати прибутку, кредитів, інвестицій, лізингових платежів, біржових і валютних ризиків та інші. Важливе місце в моделі страхування ресурсного потенціалу АПК займає страхування відповідальності: екологічне страхування, якості земельних ресурсів, професійної діяльності, відповідальності товаровиробника, юридичних осіб за спричинення шкоди життю та здоров'ю третіх осіб, роботодавця за спричинення шкоди життю та здоров'ю працівників тощо. Концептуальна модель страхування ресурсного потенціалу АПК являє собою систему взаємовідносин між страховиком та страхувальником з приводу відшкодування збитків у разі настання страхового випадку, суттєве значення в цьому процесі належить фінансово-кредитному механізму.

Здійснення процесу страхування ресурсного потенціалу АПК можливе за допомогою дії системи економічних важелів і стимулів, що через організацію, правове та нормативне забезпечення, планування, регулювання та стимулювання діяльності фінансово-економічними методами й важелями.

Взаємозв'язок усіх складових дозволяє ефективно проводити страхування, збільшувати кількість видів страхування за рахунок запобігання ризиків ринкової економіки з урахуванням специфічних особливостей аграрного виробництва.

Під час страхування виникають грошові перерозподільчі відносини, причиною яких є наявність страхового ризику, можливість виникнення події, що здатна зумовити матеріальні або інші збитки [2,187]. Розвиток ринкових відносин збільшує підприємницькі ризики. Науково-технічний прогрес підвищує техногенні ризики (пожежо- та вибухонебезпечності в деяких галузях матеріального виробництва, забруднення навколишнього середовища), зростання аварійності та травматизму на транспорті та інші. Отже, ефективне функціонування фінансово-економічного механізму страхування ресурсного потенціалу АПК дозволяє зменшити ризики матеріальних, трудових ресурсів, відповідальності, екологічні та фінансові; формувати та розвивати взаємовідносини страховиків та страхувальників у межах дії концептуальної моделі страхування ресурсного потенціалу АПК як комплексної системи заходів запобігання ризиків в умовах ринку.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Борисова В.А. Регулювання фінансових потоків природокористування /В.А. Борисова// Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2013. -№1 (34). – С.32 – 38.
2. Полятикіна Л.І. Напрями стратегічного розвитку інвестиційної діяльності в Україні /Л.І. Полятикіна // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2012. -№2 (33). – С.183 – 189.

Рассмотренно особенности функционирования и направления улучшения финансово-экономического механизма страхования ресурсного потенциала агропромышленного комплекса.

The features of the operation and direction of improvement of financial and economic mechanism of resource potential of the agro-industrial complex are considered.

Відомості про автора

а) прізвище, ім'я, по - батькові: Самошкіна Ірина Дмитрівна

б) вчене звання: доцент

в) науковий ступінь: кандидат економічних наук

г) місце роботи: СНАУ, кафедра фінансів

д) адреса для листування: 40020, м. Суми, вул. Герасима Кондратьєва, 160,
кафедра фінансів